

Зернинки народного мудрослів'я та дотепу зі села Облапи Ковельського району Волинської області

Ігор ГУНЧИК, Оксана ГУНЧИК

У цій невеличкій публікації представлено фольклорний репертуар прислів'їв і приказок фактично одного виконавця-респондента – Олексюк Ніни Омелянівни, жительки історико-етнографічного регіону Західного Полісся, уродженки та мешканки села Облапи Ковельського району Волинської області, талановитої народної співачки та носія творів багатьох жанрів традиційного фольклору. Кількість уснопоетичних коротеньких текстів у її «виконанні» становить майже сто десять одиниць, які вона час від часу вживає у своїй мові в різноманітних життєвих ситуаціях. Ці фольклорні зразки виконавиця перейняла від своєї матері, членів родини та жителів села.

На відміну від народних пісень чи оповідань, зібрати таку кількість паремійних уснопоетичних утворень упродовж короткого періоду від одного респондента практично неможливо. Адже невимушено згадати для носія фольклору одразу хоча б кілька десятків народних приповідок дуже складно, бо для їх відтворення з людської пам'яті потрібен відповідний момент, нагода чи природна ситуація, коли вони ілюстративно доречні для мовленнєвого монологу чи діалогу та роблять відповідний ефект на слухача. Тож цілком зрозуміло, що процес запису прислів'їв і приказок від Н. Олексюк тривав упродовж останніх півтора року і не один-два сеанси, а значно частіше. Їх фіксація відбувалася переважно поштучно, і в підсумку вони склали одну невеличку цілісну добірку творів. Крім того, їх удалося зібрати і завдяки можливості частого спілкування з інформатором, у якого багате, паремійно насичене індивідуальне мовлення.

Тематика зібраних у публікації поліських прислів'їв і приказок різноманітна та переважно антропоцентрично зорієнтована. У паремійних творах відображено риси та звички людського характеру, повчальні та кумедні ситуації з родинно-сімейного чи суспільно-громадського життя. У фольклорних пареміях збережено діалектні мовні особливості респондента із західнополіського регіону та окремі лайливі слова, пейоративно-брутальну лексику. Деякі прислів'я та приказки мають віршовану кількарядкову форму та відповідну риму. Більшість із них містять короткий коментар чи пояснення, коли вживали відповідний текст.

1. А в нашого Давида ни фігури, ни вида.
Про негарну людину.
2. Балў-балў, ср...ка в калў.
Про людину, яка заговорилася і забула про роботу.
3. Бог палкою ни прийде бити.
Кажуть людині, яка робить зло.
4. Бог ни згубить – свиня ни з'їсть.
Говорять про бідову людину.
5. Босяк фасона ни тіряє.
Про горду людину.
6. Була б дівчинка, як ни розтипірчинка.
Відповідають жінки, коли до них звертаються "Дівчата".
7. В бабського ума розуму нима.
8. "Вите" – "до гори бзд...те".
Коли зять на тещу не хоче казати "мамо", а звертається на "Вите", тобто "Ви".
9. Вўчане, але крўчане.
Про розумну, але недолугу людину.
10. Вовк собаки ни боїться, тико дзвяги* ни хоче слухати.
Кажуть, коли звинувачують когось, що боїться. * Дзвяга – гавкання.
11. Всир...ся, та ни покорўся.
Про вперту людину.
12. Свиной чирида, а в борщі – сирида.
Кажуть, коли худоби в хліві багато, а їсти не мають що.
13. Вчи волá до обўха, чоловіка до смерти: все одно дурним вмре.
14. Гаречий, як на ху...ови шкурка.
Про гарячкувату людину.
15. Говорў до горў, а я до тебе нўцьма.
Кажуть, коли до когось звертаєшся, а він не відповідає.
16. Говорў, як до снўпа, а воно мовчить, як д...па.
17. Голий голого ї...е і кричить: "Не рви сорочки".
Погане робить і ще й звинувачує, що неправий.
18. Голод ни тітка.
19. Два пани, одни штани.
Кажуть коли кілька людей користуються одною річчю, бо нема за що купити.
20. Де ти русла, де я ріс. Нас дукупи чорт ізніс.
Кажуть, коли одружуються двоє, які не підходять один одному.
21. Дід бабі – рідна тітка.
Про далекі родинні зв'язки або їх відсутність.
22. До нашого берега ни припливе добро: як ни тріска, то гу...но.
Кажуть про недолугого зятя або невістку.
23. Дужилися пулякі: ани хліба, ани табакі.
Про бідне та скрутне життя.
24. Живіт ни болів, серце ни плаче.
Про багків, які менше від матерів переживають за своїх дітей.
25. З'їсти в сухий рот.
Коли щось розіб'єш або випустиш із рук і шкодуєш.
26. З чужого воза злазь і серед калу.
Позичену річ мусиш віддати, навіть якщо вона тобі ще треба.
27. З х...я нахилком.
Відповідають тому, хто просить випити.
28. За дзинькує тато маму й ни цилує.
До "дякую" треба ще щось додати.
29. Забувся, шо вжинився: "Подай, жінко, води".
Кажуть, коли згадають те, що забулося.
30. Злазь з даху, ни псуї гонту.
Про чоловіків, поганих робітників.
31. "Зловлю, ни зловлю, зате нагрїюся".
Думає півень, коли гониться за куркою, але не може наздогнати.

32. Зуби з'їла – ср...ку пропер...їла.
Кажуть про аса, майстра своєї справи.
33. І живіт повний, і в штанях тепло.
Кажуть жартома, коли наїдяться бобу чи гороху.
34. І пугрубі міні в з...д.
Про людину, яка завжди робить все по-своєму, не прислухається до інших.
35. І так бида, і так ху...ово.
36. Їжте, куме, борщ:
з петрушкою, з приправкою.
Сім днів стояв під лавкою.
Я їла, сучка їла,
ще й вам, куме, зацаділа.
Говорять, жартуючи, коли пригощають
близьких гостей.
37. Йдуть два Гандрухи: один-сліпий,
другий – глухий.
Про двох чоловіків або п'яниць, які постійно
соваються разом без потреби.
38. Каждє дихання хоче попихання.
39. Клоччя, вовна, аби кишка повна.
Їсти все, аби наїстися.
40. Кожен горобець – пуд сибє грибєць.
Кожна людина собі вигоду шукає.
41. Крутиться, як гу...но в ополонці.
42. Куди пташці ни летіти, а гу...но
кловати.
Про людину, в якій тяжка доля і нічого не
вдається.
43. Кум куми ни поє...и, то ни буде
душа в нєбі.
44. Мовчи, глуха, менш грїха.
Кажуть тому, хто пліткує про когось.
45. На куні сиджу і куня шукаю.
Коли щось шукаєш, а воно на видному
місці лежить.
46. На гнів – незагороджений хлів, а як
загородять – ср...ти ходять.
Говорять на того, хто дарма сердиться.
47. На дурних ни сіють і ни вруть, а
вони сами родяться.
Про дурного.
48. На х...й заворотка.
Кажуть про когось недолугого або тоді,
коли хтось не подобається.
49. На хитрожопих є х...й з вінтом.
Кажуть про дуже хитрих.
50. На, заткнись! Тико ни вдавись.
Кажуть тому, хто просить щось їсти.
51. Нагадай козі бекати, то буде бекати,
поки ни здохне.
Про людину, якій про щось скажеш, то по-
тім буде сто разів згадувати і надоїдати.
52. Наївся, як бик, тонкий, як смик, а
голодний, як собака.
53. Ни зівай, Хомка, на те і ярмарок.
54. Ни люблю, як вмре і дивиться.
Про людину, якій не можна нічого доказа-
ти – все своє гне.
55. Ни штука – забити крука, а забий
голою ср...кою їжака.
Кажуть тому, хто зробив дурницю, а хва-
литься, що витворив невідь-що.
56. Невістка – чужа кістка, а зять – як
чужих п'ять.
Невістка рідко стане дочкою, а зять завжди
сином буде.
57. Недосол – на столі, а пересол – на
голові.
Кажуть: коли господиня не досолить стра-
ву, то на столі досолять ті, хто будуть їсти.
А якщо пересолить, то ніхто їсти страви
не зможе, а може ще й на голову господар
вилити.
58. Ни б'є, ни лає і ніц ни дає.
Про байдужу людину.
59. Ни з губи мови, ни з д...пи пе...ді.
Говорять про безтолкову людину.
60. Нима стирні без колосся, а пи...ди
без волосся.
Немає нічого бездоганного.

61. Ні Богові – свічка, ні чортові – ко-
черга.
Про безтолкову людину.
62. Очи на мокрому місці.
Про сльозливу людину.
63. Півинь ни любить вквотухи, а чоло-
вік – стугнухи.
Про жінку, яка постійно охає та стогне, що
хвора.
64. Пожалів вовк кобилу: оставив хвіст
і гриву.
65. Покірне ягнятко дві матки ссе.
Про спокійну, слухняну людину.
66. Поладив батько двері: лазили коти,
а тепер лазитимуть ще й собаки.
67. Помилівся Бог у раці, вставив очі в
ср...ці.
Про недолугу, безтолкову людину.
68. Посмійся, жаба, з рака, коли й сама
розкарака.
Кажуть людині, котра любить над кимось
посміятися, хоч сама не ідеальна.
69. Прийде коза до воза, а я її батогом.
Говорить людина, котрій відмовили у
чомусь.
70. Доля приймацька – собацька.
Про життя приймака.
71. Разніца, разніца. Вийняв з штанів і
дражниця.
Відповідають тому, хто каже “Яка різниця?”
72. Робитниця маціївська.
Про жінку, котра поробить трохи і покине,
а потім береться за іншу роботу і теж кидає.
73. Святий Боже, аби швидше.
Кажуть, коли людина зробила швидко, але
неякісно.
74. Слухай мене: тюрма николи ни
мине.
75. Сміятимешся на кутни.
Говорять, коли людина насміхається над
кимось. Ще пошкодуєш.
76. Старий кінь борозни ни спортить,
але й глибоко ни виоре.
Кажуть, коли порівнюють старого чоловіка
і молодого хлопця.
77. Старість – ни радість: хліба ни
вкусиш, а робити мусиш.
78. Стид – ни дим, очі ни виїсть.
79. Сц...ть, пер...ить і Богу молитесь.
Про людину, яка сім робіт робить одно-
часно.
80. Сц...нням ср...ння ни удбудиш.
Якщо немає що їсти, то чаєм не наїсися.
81. Сьодні – при ношах, завтра – при
галошах.
Сьогодні добре, а завтра може бути погано.
82. “Так, – сказав бідняк, – випив би, та
нема за щоб”.
83. Тико жилься, Боже, шо роботи.
Коли щось робиш, а воно все в толк не йде.
84. Треба думати головою, а ни ср...кою.
Кажуть про необдумані вчинки.
85. У моєї доці як ни в пи...ді, то в оці.
Кажуть, коли людина має проблему за
проблемою.
86. Хата, як в ката, сіни, як в злодия.
Про недоглянуте житло.
87. Хвали, хвали, щоб ше дали.
88. Хваліть, мамо, вите – мене, а я – вас,
та й хватить з нас.
89. Хвальби повні торби, а в торбах х...й
свище.
Про хвальковиту людину.
90. Хліб – ни зять, який є, такий з’їдять.
Кажуть, коли хліб не вдався.
91. Хоч кулка на гулуві тиши.
Про вперту людину.
92. Хто наївся, ни оддише, то Бог за сви-
ню запише.
Говорять жартома після обіду.

93. Хто перший встав, той і штани взяв.
94. Чого товчешся, як жид на купі?
95. Чорт би його линувався, якби хтілося.
Говорять тоді, коли не хочеться робити.
96. Чужим словом, як міхом.
Як один сказав, а хтось повторив його слова.
97. Це міні, а тубі – ніс в гу...ні.
Коли хтось хоче забрати все собі.
98. Шкудую, як кіт мішку рудую.
Кажуть, коли хтось говорить, що шкодує, а насправді робить інше.
99. Щоб собаки ни лизали (х...я).
Кажуть тому, хто йде на п'янку, щоб не напився.
100. Що тут робиться! Що тут діється!
Одне пирд...ть, десять гріється.
Коли бардак у хаті або невідь-що робиться.
101. Як з х...я молоток.
Порівнюють щось неможливе. Наприклад:
"Такий з тебе господар, як з ..."
102. Як миш хвустом накрила.
Говорять, коли щось довго шукають, а воно лежить на видному місці.
103. Як не почує, то збреше.
Про людину, яка погано чує, але любить переказувати почуте.
104. Як пиз...і на пропасть, то хай і зайці ї...уть.
Коли не ведеться в господарстві або в інших справах пропадає.
105. Як ти мою матку, то я твою свинку.
Нехай буде голова за голову.
Кажуть у відплату, коли щось погане зробили.
106. Як третє рибро уд ср...кі.
Про далекі родинні зв'язки.
107. Як тривога, то до Бога. Як по тривозі, то й забувся в Бозі.
108. Якшо ни гожд, то ни кажи, що ни мож.
Про неметикуватих, невмілих людей.
109. Якщо скупю, то терпи, д...по.
Про тимчасові нестатки, негаразди, голодне життя.

Записали Ігор та Оксана Гунчики з травня 2015 р. до квітня 2016 р. у селі Облапи Ковельського району Волинської області від Олексюк Ніни Омелянівни, 6.11.1939 р. н., освіта середня, пенсіонерки.